

ביאורים

האדם מחולק לכמה חלקים: הגוף הוא הכלי שדרכו אנו עושים את כל המעשים. הנשמה, לפי דעת הרמב"ם, היא הכוח החיוני של האדם. כוח זה הוא המנוע של הגוף. הוא זה שמניע את האיברים, החלק החושב והמרגיש, שפוגש את העולם בחמשת החושים. חלק שלישי באדם הוא הנפש. הנפש היא פוטנציאל רוחני שטמון באדם. הנפש צריכה לצאת אל הפועל, היא כישרון רוחני שצריך להתממש. רק על ידי החיבור בין הגוף לנשמה, שהיא הכח החיוני, האדם יכול לקיים מצוות וללמוד תורה. זו הדרך היחידה שבה הוא יכול לממש את הכישרון הרוחני שבו, להוציא לפועל את הנפש.

משל למה הדבר דומה? לאדם שיש לו כישרון מוזיקלי. היכולת להוציא אותו אל הפועל נעשית רק על ידי הגוף והנשמה. כאשר האדם מתחיל להתאמן והנשמה נותנת הוראות לגוף לפרוט על הגיטרה הוא מוציא מהכוח אל הפועל את הכישרון. לאחר התאמנות רבה הוא יתפך לנגן גיטרה מוכשר.

כמו כן בעניינינו. הנשמה מניעה ומפעילה את הגוף. הוא יכול לעשות מעשים טובים או רעים. כאשר היא מפעילה אותו לעשות מעשים טובים לאורה של הנפש הרוחנית, האדם הופך לרוחני יותר. הוא לומד תורה והוגה בדברי ה'. מחשבותיו אינן עסוקות בענייני העולם הזה, אלא בונות עולם רוחני שהוא הולך לאורו. כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו דבקים באותו עולם עליון.

העולם הרוחני שהאדם בונה, שאינו תלוי בעולם הזה, נשאר לנצח ואינו אובד כאשר האדם נפטר. הגוף והנשמה, לעומת זאת, אובדים.

הקישור של האדם לעולם רוחני שמיימי נקרא דעה. פירוש המילה דעה הוא חיבור. כל שהאדם יותר קשור לעולמו הרוחני כך קיומו בעולם הבא יותר מלא חיות ועוצמה. זו הסיבה לשמות הרבים של העולם הבא. יש הבדל בין הימצאות האדם בהר הבית, עמידתו בפתח המקדש והימצאותו בתוך ההיכל ממש. אלו דרגות שונות של קדושה והתקשרות לקב"ה. כך גם העולם הבא נקרא בשמות רבים כדי לבטא את רמות הקדושה והדבקות האלוהית בעולם הבא.

כך גם בעונש של הרשעים. הכרת של הרשעים מכונה בשמות רבים לפי גודל העוונות. יש עוון שהוא כמו עלוקה שמוצצת את הדם, את החיות, לאט לאט, יש עוון שהוא כמו אבדון מהיר, וכן על זה הדרך.

הרחבות

• האם בעולם הבא יהיה לבני האדם גוף?

ואין שם גוף... וְהַטּוֹבָה שָׂאִין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה. לשיטת הרמב"ם, במציאות האידיאלית שבעולם הבא, אין לבני האדם גוף כלל.

הרמב"ן חלק על דברים אלו של הרמב"ם: "כי שכר הנפשות וקיומם בעולם הנשמות נקרא לרבותינו גן עדן, ופעמים קורין אותו עליה ושיבה של מעלה, ואחרי כן יבאו ימי המשיח והוא מכלל העולם הזה, ובסופו יהא יום הדין ותחיית המתים שהוא השכר הכולל הגוף והנפש והוא העיקר הגדול שהוא תקות כל מקוה להקב"ה, והוא העולם הבא שבו ישוב הגוף כמו נפש, והנפש תדבק בדעת עליון כהדבקה בגן עדן עולם הנשמות, ותתעלה בהשגה גדולה ממנה ויהיה קיום הכל לעדי עד ולנצח נצחים". [תורת האדם שער הגמול ד"ה עכשיו ביארנו]. לפי דברי הרמב"ן, עולם הנשמות שבו אין לבני האדם גוף, הוא העולם שבו נמצאות כעת נפשות הצדיקים שנפטרו, ואילו בעולם הבא שהוא התכלית הרצויה, ולדעתו יהיה אחר ימות המשיח, יהיו בני האדם בעלי גוף.

• האם כל אדם שעבר עברה שעונשה כרת נכרת מעולם הבא?

שְׂתַכַּרְתָּ הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים. הרמב"ן מבאר שהעונש הקשה, של כריתת מחיי עולם הבא לא יחול על כל מי שעבר עברה שעונשה כרת: "הכרת הזה שאמרנו שהוא אבדן הנפש, אינו בכל מחוייבי כריתות, שהצדיק הגמור שתקפו יצרו ואכל כזית מן החלב אינו נכרת ואבד מן העולם הבא... מי שזכויותיו מרובין מעוונותיו אף על פי שיש בהם מחוייבי כרת, העונש מגיע לו בגופו והוא מת בחצי ימיו... לאחר שמת זה המחוייב כרת בגופו כיון שרובו זכויות אינו יורד לגיהנם אלא זוכה למעלה הראויה לו מחלקי גן עדן... ויש במחוייבי כרת מי שעוונותיו מרובין מזכויותיו, ועונש כרת שלו מגיע לנפש החוטאת לאחר שתפרד מן הגוף שהיא נכרתת מחיי גן עדן".

שאלות לדין

א. האם בדרונו יש עוד מקום ל"יראת העונש" כפי המתואר כאן ברמב"ם בעניין גיהנום וכרת? מדוע?
ב. מהי משמעות הלשון "עולם הבא"? מדוע לא נאמר, למשל, "עולם הנשמות"?

לעילוי נשמת שרה אספס בת רפאל אריה הכהן ז"ל

11 כָּל נִפְשׁ' הָאֲמוּנָה בְּעֵינֵינוּ זֶה - אֵינָה הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא צְרִיכָה לְגוּף, אֲלָא צִוְרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדְּעָה שֶׁהִשְׁגָּה הַבוֹרָא כְּפִי פְחָה, וְהַשִּׁיגָה הַדְּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת וְיִשְׁאֵר הַמַּעֲשִׂים. וְהִיא הַצִּוְרָה שֶׁבְּאָרְנוּ עֵינֵינוּ בְּפִרְק רְבִיעִי מֵהַלְכוּת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה (הלכות ו-ט) - הִיא הַנִּקְרָאת 'נִפְשׁ' בְּעֵינֵינוּ זֶה.

12 חַיִּים אֵלוּ, לְפִי שָׂאִין עֲמֵהוּ מְוֹת, שָׂאִין הַמְּוֹת אֲלָא מְמוֹאֲרְעוֹת הַגּוּף, וְאִין שָׂם גּוּף, הַחַיִּים וְהַכֶּתֶר נִקְרָאוּ 'צְרוּר חַיִּים', שְׂנַאָמֵר: "וְהִיְתָה נִפְשׁ אֲדוֹנֵי צְרוּרָה בְּצְרוּר חַיִּים" (שמואל א כה, כט). וְזֶה הוּא הַשְּׂכָר שָׂאִין שְׂכָר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שָׂאִין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה, וְהִיא שֶׁהִתְאָוָה לָהּ כָּל הַנְּבִיאִים. וְכַמּוֹה שְׂמוֹת קְרָאוּ לָהּ דְרָךְ מְשָׁל: 'הַר יי' (תהילים כד, א), וְמְקוֹם קְדָשׁוֹ (שם), וְדְרָךְ הַקְּדָשׁ (ישעיה לה, ח), וְחֲצֵרוֹת יי' (תהילים פד, א), וְאֶהָל יי' (שם טו, א), וְיָנַעַם יי' (שם כז, ד), וְהִיכָל יי' (שם), וְבֵית יי' (שם), וְשַׁעַר יי' (שם קיח, ב). וְהַחֲכָמִים קְרָאוּ לָהּ דְרָךְ מְשָׁל לְטוֹבָה זֹאת הַמְּזַמְּנָת לְצַדִּיקִים 'סְעִנְדָה', וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מְקוֹם 'הַעוֹלָם הַבָּא'.

ה הַנִּקְמָה שָׂאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנּוּ - שֶׁתִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׂנַאָמֵר: "הַפְּרַת תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ הִיא עוֹנָה בָּהּ" (במדבר טו, לא). וְזֶה הַאֲבָדָן הוּא שֶׁקוֹרִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דְרָךְ מְשָׁל "בְּאֵר שַׁחַת" (תהילים נה, כד), וְ"אֲבָדוֹן" (שם פח, יב ועוד), וְ"תִפְתָּה" (ישעיה ל, ג), וְ"עֲלוּקָה" (משלי כ, טו), וְכָל לְשׁוֹן פְּלִיָּה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַפְּלִיָּה שָׂאִין אַחֲרֶיהָ תִּקְוָה לְעוֹלָם, וְהַהֲפָסֵד שָׂאִינוּ חוֹזֵר לְעוֹלָם.

הַנְּשָׁמָה - כאן הכוונה לכוח המחיה את הגוף, שלאחר המוות הולך לאיבוד (ראה יסודי התורה ט, ט).
צִוְרַת הַנֶּפֶשׁ - מהות הנפש, והיא "תוצאת" השגת ה'. הַדְּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת - "הדעות שאין להם גולם [=חומר]", כלומר המלאכים, שהם השכלים הנבדלים (יסודי התורה ג, ד; ט, ט). וְיִשְׁאֵר הַמַּעֲשִׂים - הבריאות שברא הקב"ה, ובכללן מעשה בראשית ומעשה מרכבה (שם פרקים ג-ד; וכן א, א). צְרוּרָה - שמורה.
סְעִנְדָה - לשון אכילה, והושאל להשגות השכליות שהנפש משיגה בהן את נצחיותה באופן הטוב ביותר, כשם שהמוזן מסייע לקיום הגוף באופן הטוב ביותר (מיו"א, ב). בְּאֵר שַׁחַת - משמעות הצירוף 'בור מוות', והושאל להוראת 'אבדון'. תִּפְתָּה - מקום שרפת הילדים בגי בן הנום לקול רעמות התופים (מדרש תנחומא פרשת ואתחנן). עֲלוּקָה - תולעת מים המוצצת דם.